

Собик шўролар диёрининг учинчи раҳнамози Никита Сергеевич Хрущёвнинг бири биридан довдир хатти-харакатлари, бутун мамлакат экинзорларини жўхориюяларга айлантириш борасидаги сароб ҳаёллари сингари хангоматалаб воқеаларни кўп эшитгансиз. Аммо бир ёмоннинг бир яхиси, бир яхсининг бир ёмони бўлганидек, Хрущёв жаноблари ҳам алифни калтак дейдиган анойи бўлмаган.

Хуллас, 1964 йилга келиб КПСС марказий кўмитасининг биринчи котиби, 1958 йилдан эътиборан министрлар советининг раиси лавозимларида ишлаб келаётган Н.Хрущёв истеъфога чиқди. Тўғри-роғи, чиқарилди. Унинг ҳокимиятни тарқ этиши билан боғлиқ тафсилотлар алоҳида бир мақолага арзигулик. Вақти келса, уларга қайтармиз. 1953 йили, яъни Сталин оёғини узатган пайтлари собик кизил салтанат жиловини қўлга олган Хрущёв тождорликдан ажралди-ю, дарвешдек каловланиб қолди. Нима қилмок керак?

Уззукун дала-ховлида ивирсиб юриш жонига теккан собик "биринчи" ниҳоят хотиралар ёзишга азму қарор қилди. Нега омади юришмади? Етакчилик йиллари қандай масалалар панд берди? Ёнидаги одамларнинг қайси бири садокатли-ю, қайси бири садокатсиз?! Ёзилажак хотира китобида шулар акс этмоғи керак. Бўлгуси китоб матни даставвал айтиб туриб ёздирилди. 1968 йилнинг ўрталарига келиб магнит тасмаларига муҳрланган барча хотиралар оқ қозғага кўчириб бўлинди. Энди муҳим бир масала уларнинг олдида қўндаланг турарди. Хужжатлар КГБ кўлига тушиб қолмаслиги учун нима қилиш керак? Бу масалада унга ўғли Сергей Хрущёв ёрдам берадиган бўлди. Қимсан "фалончи"нинг ўғли бўлгани билан дурустгина ақл-заковатга эга бу йигитча озгина хордик чиқариш учун Петрово-Дальнеега келади. Уйдагилар унга отасининг феъли айниб ўтиргангани, таъби тирриклигини айтади. Бунинг сабаблари бор эди. Собик "биринчи" бир кун олдин Сиёсий бюрога чақиртирилиб, пўстаги қокилганди. "Хотиралар ёзишни тўхтатинг, бўлмаса оқибати ёмон бўлади", дейишди Хрущёвга. Бу гап ҳеч қачон олди қайтмаган собик етакчига айилдек ботади. Оғзига қелган маза-бемаза гапларни айтаверди. Аммо КГБ ходимлади, ҳам тинч ўтиришмаганди — Хрущёвнинг дала-ховлисини эшитув-мосламаларига тўлдириб ташлаганди. Бу пайтда унинг ёнида булган ўғлига Хрущёв бор дардини айтди. Хотираларни мамлакат ичида чоп этиш имкони йўқлиги ҳам таъқидланди. Эндиги ягона чора хориждан эди. Чет элдаги бирор яхшироқ нашриётни топиш ва чоп эттириш даркор! Тамом-вассалом. — Хавотир олманг, ота, — деди. Сергей далда охангида. — Ўзим бирор йўлини топарман.

У бирор йўлини топишига умид бор эди, 60-йилларнинг охирида В.Луи билан қалин ўртоқ бўлиб қолган Сергей унга қаттиқ умид боғлаётганди. Виталий Евгеньевич 37-йил қатагонларидан жабр-зулм қурган, қамқадан чиққач, инглиз тилида чоп этиладиган газеталардан бирини муҳбири сифатида иш бошлаганди. Шу боис у хориж билан алоқа-муносабат ўрнатиш имконига эга шахслардан бирига айланганди. Сергей Никитичнинг: "Отанинг хотира китоби бор, шуни чет элда чоп эттириш керак", деган тақлифига Луи ўйлаб ўтирмасдан розилик билдирди. Бунинг сабаби оддий эди. Узок йиллар хорижий давлатларда юриб, ишончли танишлар орттирган Луи учун бу иш ҳамирдан қил сугурғандек оддий ҳал бўлиши мумкин эди. Шундай бўлди ҳам. Луи

Хрушчëвнинг ўглидан овоз ёзилган тасмалар, кўлëзмаларни қабул қилиб олгач, роппа-роса бир ой йўқ бўлиб кетди. Қайтиб келгач, миждозларига: "Хаммаси жойида, хавотирга ўрин йўқ", деди. Ота-боланинг юрагида вулкандек ўйнаб турган хадик босилди.

Бу орада нашрни амалга оширишга АКШнинг "Литтл, Браун энд Компани" нашриëти розилик билдирди. Аммо нашриëт хўжайини Жорж Браун кўлига етиб борган кўлëзмалар Хрушчëв каламига мансублигига шубха қилаётганди. Шундай бўлиши табиий хол. Хали Совет-Америка можаролари битмаган ярага ўхшаб, кон силкиб турган бир махалда Брауннинг иштибохларини тушунса бўлади. Икки ўртадаги келишувлар ўтадиган жой Копенгаген шаҳри, деб белгиланди. Нихоят, хамма расмиятчиликлар оёқлагач, "Хрушчëв хотиралари" китоби босилиб чиқди. Собик "биринчи" тилла топгандек қувончини ичига сиздира олмасди. Ахир унинг китобини АКШ нашриëти босди. Бу бутун дунёга тарқаладиган китоб ва унинг муаллифини янада таниқрирок бўлиши демак эди. Аммо не ажабки, Хрушчëвнинг дориламон қувончи кўпга чўзилмади. Уни Марказкўмнинг фиркавий назорат кўмитаси раиси А.Пельше қабулига чакиртирди-ю, гарчи Пельше бир пайтлар Хрушчëв ҳукмронлиги пайтида масъул лавозимларда ишлаган, халқона ибора билан айтсак, "кўзининг ёгини ялаган" эди. Бирок у бу гал собик валинëматига бошқача муомала қилди. "Қирол ўлди, яшасин қирол" қабилидаги муносабатда Пельше асосий эътиборни Хрушчëвнинг хорижда чоп этилган китобига қаратди. Гап орасида китоб босилмасдан олдин сиёсий бюро аъзоси Кириленко жабулида бўлган пайтида Хрушчëвнинг каттик огохлантирилганини писанда қилиб ўтди, "Сизни огохлантиргандик, - деди Пельше кўрс охангда. - Лекин шуни била туриб, шўро давлатининг авра-астарини очиб кўрсатадиган китоб чоп қилдирибсиз. Бу айбларингизни қандай изохлайсиз?" Пельшенинг бу саволидан ўлим хиди уфурарди. Табиатан оилапарвар бўлган Хрушчëв оиласининг бус-бутун заволи топишини истамасди,

"Бўлмаган гап, - деди у бош иргаб, - мен ҳеч қаерда китоб чоп эттирган эмасман. Буни қилиб адо бўлаётган буржуа матбуотининг навбатдаги найранги, деб биламан". Бу оқлов билан Пельшенинг темирдан каттик дийдасини юмшатиш тўғриси, ишонтириш анча мушкул масала эди. У суҳбатдошини фавқулдда доводиратиб қўядиган саволлар берди. Хрушчëв ён беришга мажбур эди. Шундай қилиб собик "биринчи" хорижий мамлакатга ҳеч қандай кўлëзма тақдим этмаган", буларнинг бариси "ёлгон" бўлиб чиқди. КГБнинг бу борада йиккан маълумотлари ҳам мавхумлик боткогига ботгани боис, Пельшенинг даъволари ҳам қумга сепилган сувдек бесамар кетди. Нихоят, Хрушчëв "игвогар" хориж нашриëтига маломат тоши ёғдирадиган баёнот эълон қиладиган бўлди. Баёнотда Хрушчëвнинг ҳеч қачон хотиралар ёзмагани, буларнинг бариси қизил салтанатга гараз билан қаровчи галамис тўдаларнинг тубанлиги эканлиги қайд этилди. Масаланинг энг қизиқтомони бошқа ёқда. Гап шундаки, Сергей Никитич отасининг хотиралари хорижда чоп этилмасидан бурун ўшар пайтда КГБга раҳбарлик қилган Юрий Андроповга (Л, Брежнев вафотидан кейин биринчи қотиб) таниш-билишлари орқали шама қилдирган, тўғриси, собик хавфсизлик хизмати бошлиги бу машмашалардан тўла хабардор эди. Аммо китоб чоп этилиб, фиркавий назорат кўмитасидагилар айюханнос асолишлари билан Андроповнинг мудрок виждони гўё "уйгонгандек" бўлди. У сиёсий бюрога шошилиш равишда хисобот тайёрлар экан, Хрушчëв хотираларининг реакцион моҳиятини "очиб" ташлади. Мана, қарийб чорак асрдан кўп вақт ўтди. Лекин Андроповнинг

Хрушев хотиралари

Муаллиф:

08.09.2013 12:50 -

кутилмаганда тутун кайтаришини хеч ким изохлай олмаяпти.

Хидирали ПАНЖИЕВ тайёрлаган